Kulturutskottets betänkande 1983/84:8

om utgiftsbegränsningar på Sveriges Radios område (prop. 1983/84:40 bil. 6 delvis)

I detta betänkande behandlar utskottet de förslag om besparingar inom Sveriges Radio-koncernen som lagts fram i proposition 1983/84:40 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. samt i anslutning härtill väckta motioner.

Utskottet har berett utbildningsutskottet tillfälle att yttra sig över propositionen såvitt avser utgiftsbegränsningar på utbildningsradions område jämte motioner. Yttrandet (UbU 1983/84:2 y) bifogas (*bilaga*).

Företrädare för Sveriges Radio AB, Sveriges Utbildningsradio AB samt SIF-klubben vid Sveriges Radio-koncernen har inför utskottet lämnat upplysningar och synpunkter i ärendet.

Ett antal skrivelser har inkommit från organisationer, föreningar och enskilda personer.

Propositionen

Regeringen har i proposition 1983/84:40 bilaga 6 (utbildningsdepartementet) under punkt 2 Radio och television (s. 2–6) föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som i propositionen förordats om inriktningen av de framtida besparingsåtgärderna inom Sveriges Radio-koncernen och förberedelserna härför,

2. godkänna vad som i propositionen förordats om att inga ytterligare investeringar görs för Sveriges Utbildningsradios egen TV-produktion med stöd av den för budgetåret 1982/83 beviljade engångsanvisningen,

3. bemyndiga regeringen att beräkna kompensation för kostnadsökningar för den avgiftsfinansierade verksamheten inom Sveriges Radio-koncernen på det sätt som förordats i propositionen.

Under punkt 6 Sveriges Utbildningsradio Aktiebolag (s. 18) erinras om vad som anförts under punkt 2.

Motionerna

I motion 1983/84:83 av Gunhild Bolander (c) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nödvändigheten av att utbildningsradions verksamhet kan bedrivas i oförändrad omfattning.

I motion 1983/84:100 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) yrkas, såvitt nu är i fråga,

21. att riksdagen hos regeringen hemställer om nytt förslag rörande utbildningsradions utformning i enlighet med vad som anförts i motionen,

22. att riksdagen beslutar uttala sig för att ett besparingskrav motsvarande 50 milj. kr. läggs på hela Sveriges Radio-koncernen för budgetåret 1985/86.

I motion 1983/84:116 av Ingrid Sundberg m. fl. (m) yrkas

1. att riksdagen beslutar att med avslag på hemställan 1 och 3 i berörd del i proposition 1983/84:40, bilaga 6, godkänna vad som i motionen förordats om utbildningsradions programverksamhet och om inriktningen av de framtida besparingsåtgärderna inom Sveriges Radio-koncernen och förberedelserna härför,

2. att riksdagen beslutar att bifalla hemställan 2 och 3 i berörd del.

I motion 1983/84:121 av Jan-Erik Wikström (fp) och Karl Boo (c) yrkas

1. att riksdagen beslutar att i första hand avslå förslaget om utbildningsradion och hos regeringen begära ett nytt förslag om besparingar inom Sveriges Radio-koncernen,

2. att riksdagen beslutar att i andra hand – om yrkandet under 1 inte vinner riksdagens bifall – hos regeringen anhålla att Sveriges Radio ges i uppdrag att i anslagsframställningen för 1985/86 redovisa en besparing på 50 milj. kr. utöver de rationaliseringskrav som tidigare pålagts koncernen. Sveriges Radio bör därvid utgå ifrån att utbildningsradion inte särbehandlas och åläggs ett högre besparingskrav än Sveriges Radio-koncernen i övrigt,

3. att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla att Sveriges Radio ges i uppdrag att inför avtalsperiodens slut framlägga förslag om utbildningsradions verksamhetsformer,

4. att riksdagen beslutar att i avvaktan på ovan nämnda utredning inte dra in de av riksdagen tidigare beviljade investeringsmedlen för utbildningsradions TV-produktion utan endast att reservera dessa t. v., varvid delar av medlen dock skall av regeringen utanordnas så att utbildningsradions verksamhet kan bedrivas i nuvarande omfattning.

I motion 1983/84:134 av Tore Nilsson m. fl. (m) yrkas att riksdagen beslutar uttala sig för en översyn av utbildningsradions framtida organisation, innehåll och verksamhet.

I motion 1983/84:135 av Hans Nyhage (m) yrkas att riksdagen – om regeringens förslag om licensfinansiering blir riksdagens beslut – beslutar att den av regeringen föreslagna besparingen på 50 milj. kr. på Sveriges Radio AB:s område skall åstadkommas i enlighet med vad som anges i motionen.

I motion 1983/84:146 av Lars Werner m. fl. (vpk) yrkas

1. att riksdagen beslutar avslå regeringens förslag beträffande omfattningen och inriktningen av de framtida besparingsåtgärderna inom Sveriges Radio-koncernen,

2. att riksdagen med avslag på proposition 1983/84:40 i denna del uttalar

att återstående del av beloppet för investeringar i TV-produktionslokalerna i Stocksund bör utbetalas till utbildningsradion,

3. att riksdagen uttalar att utbildningsradion bör behandlas likvärdigt med övriga programföretag inom Sveriges Radio-koncernen vad gäller medelstilldelningen,

4. att riksdagen hemställer hos regeringen om att undersöka möjligheterna att undanta Sveriges Radio AB från ytterligare nedskärningar.

Utskottet

Inledning

Riksdagen beslöt år 1978 (prop. 1977/78:91, KrU 1977/78:24, rskr 1977/78:337) att radio- och TV-verksamheten i Sverige skall bedrivas av en koncern bestående av ett moderbolag Sveriges Radio AB (SRAB) och fyra dotterbolag: Sveriges Riksradio AB, Sveriges Television AB, Sveriges Lokalradio AB och Sveriges Utbildningsradio AB (UR). Sveriges Radiokoncernens verksamhet regleras genom radiolagen (1966:755), radioansvarighetslagen (1966:756) samt förordningen (1978:482) med instruktion för radionämnden. Bolagens organisation och programverksamhet regleras genom avtal som ingåtts för en sjuårsperiod mellan staten och moderbolaget, samt mellan staten och resp. dotterbolag. Nuvarande avtal gäller t. o. m. den 30 juni 1986. UR och utlandsprogrammet inom Riksradion finansieras genom skattemedel medan övriga bolags verksamhet finansieras genom avgiftsmedel.

Riksdagsbeslutet år 1978 innebar omfattande reformkrav för Sveriges Radios räkning med en regional utbyggnad som det mest kostnadskrävande inslaget. För att underlätta planeringen av reformkraven har koncernen sedan budgetåret 1981/82 anvisats en reformram motsvarande 2,3 % av medelstilldelningen. I budgetpropositionen 1981 (prop. 1980/81:100 bil. 12) angavs som en målsättning att denna reformram skulle anvisas för tiden fram till 1988/89 då reformprogrammet skall vara genomfört. Sedan budgetåret 1981/82 har koncernen även ålagts att genomföra årliga rationaliseringar motsvarande 2 %. Kostnaderna för den avgiftsfinansierade verksamheten uppgår i dag till drygt 2 miljarder kronor. UR:s verksamhet kostar ca 120 milj. kr.

I propositionen föreslås med hänvisning till det mycket ansträngda ekonomiska läget att Sveriges Radio-koncernen som helhet skall spara 50 milj. kr. för budgetåret 1985/86. Föredragande statsrådet bedömer att en sådan besparing i förhållande till koncernens totala omslutning är förhållandevis liten och bör kunna genomföras inom ramen för nuvarande ambitioner. Han säger sig dock vara införstådd med att företaget kan se problem i att till alla delar fullgöra sitt uppdrag enligt avtalen med staten och finna det fördelaktigare att genomföra besparingarna i anslutning till en avtalsändring.

Om Sveriges Radio finner det fördelaktigare att genomföra besparingarna i anslutning till en avtalsändring bör regeringen vara beredd att ta upp överläggningar med Sveriges Radio härom i den mån det behövs för besparingens genomförande.

När det gäller besparingens inriktning aktualiseras i propositionen frågan om en förändring av UR:s verksamhet och organisation genom att den totala ambitionsnivån när det gäller utbildningsprogram och därmed jämförbara program skall kunna omprövas. Enligt föredragande statsrådet kan UR:s produktion delas upp i dels läromedelsproduktion på kassetter eller i tryckt form, dels programproduktion för etersändning. Den senare programformen bör enligt propositionen bli en naturlig del av koncernens ordinarie programverksamhet och t. ex. omfatta nuvarande barnprogram och program av allmänt folkbildande karaktär. Den etersända produktionen bör således integreras med den avgiftsfinansierade verksamheten, sägs det. Detta skulle innebära att medelsanvisningen över statsbudgeten till UR skulle upphöra. Ekonomiskt kommer detta att innebära en viss ökning av kostnaderna för den avgiftsfinansierade verksamheten som beräknas medföra att belastningen på rundradiofonden ökar med ca 70 milj. kr. I propositionen anförs att den avsedda förändringen bör övervägas senast i anslutning till en ny avtalsperiod men kan tidigareläggas med hänsyn till det besparingskrav som ställs på Sveriges Radio-koncernen.

Föredragande statsrådet redovisar vidare att han efter samråd med företrädare för koncernen avser att uppdra åt moderbolaget att senast den 1 september 1984 redovisa ett förslag till utformningen av verksamheten med angivna ekonomiska förutsättningar. I förslaget bör även övervägas om den i propositionen angivna förändringen av UR:s uppdrag och finansiering bör tidigareläggas.

I propositionen anges även att några ytterligare investeringar för UR:s egen TV-produktion inte bör ske. Vidare föreslås en begränsning av kostnadsökningsautomatiken för koncernens utgifter samt en ändrad prisökningskompensation fr. o. m. den 1 januari 1984.

Inriktningen av de framtida besparingsåtgärderna inom Sveriges Radio-koncernen

Förslaget i propositionen att Sveriges Radio-koncernen skall spara 50 milj. kr. för budgetåret 1985/86 samt inriktningen av denna besparing har tagits upp i flera motioner.

Besparingskravet godtas i motionerna 100 (c), 121 (fp,c) och 135 (m). I motion 116 (m) uttalas att någon ökad belastning av rundradiofonden och därav följande höjning av mottagaravgifterna inte bör komma till stånd. I denna del innebär motionärernas förslag ett högre besparingskrav än det som föreslås i propositionen. Ytterligare ett besparingsförslag går ut på att koncernen bör åläggas att genomföra årliga rationaliseringar om 4 % i stället

för nuvarande 2 %. Vidare menar motionärerna att om reklaminslag tillåts i TV skulle intäkterna härifrån avsevärt minska behovet av mottagaravgiften.

Vänsterpartiet kommunisterna avvisar i motion 146 besparingskravet och ifrågasätter om ytterligare besparingar på radio- och TV-området är möjliga. Motionärerna yrkar avslag på propositionen i denna del.

Med hänsyn till det kärva samhällsekonomiska läget som gör det nödvändigt att aktiva åtgärder för att stärka statsfinanserna vidtas godtar utskottet den i propositionen aviserade besparingen för Sveriges Radio-koncernen på 50 milj. kr. för budgetåret 1985/86 och avstyrker motion 146 yrkandena 1 och 4. Detta innebär att motionerna 100 yrkande 22, 121 yrkande 2 och 135, samtliga i motsvarande delar, blir tillgodosedda.

Utskottet har våren 1983 avvisat propåer om reklam i radio och TV (KrU 1982/83:21). Utskottet finner det inte rimligt att för ett budgetår ålägga Sveriges Radio-koncernen ett så kraftigt besparingskrav som förslaget i motion 116 innebär. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionen yrkande 1 såvitt nu är i fråga.

Den i propositionen anvisade *inriktningen av besparingsåtgärderna* kritiseras i flera motioner. Önskemål om att besparingen skall tas ut på hela koncernen och att alltså UR inte skall särbehandlas i förhållande till övriga bolag inom Sveriges Radio-koncernen förs fram i motionerna 100, 121, 135 och 146.

Nära sammanhängande härmed är de olika förslag som rör förberedelserna för hur besparingskravet skall genomföras. Olika önskemål förs fram beträffande inriktningen av den *översyn av verksamheten* och av UR:s uppdrag som Sveriges Radio-koncernen skall genomföra.

I motion 121 yrkas i första hand att förslaget om UR avslås. Riksdagen bör begära ett nytt förslag om besparingar inom Sveriges Radio-koncernen. I motion 100 hemställs om ett nytt förslag rörande UR:s organisation. Motionärerna anser att förslaget i propositionen är så illa underbyggt att det inte bör ligga till grund för ett riksdagsbeslut och att en allsidig beredning med sikte på att beslut skall kunna tas i anslutning till avtalsrevisionen 1986 bör komma till stånd. Enligt ett andrahandsyrkande i motion 121 bör Sveriges Radio ges i uppdrag att inför avtalsperiodens slut lägga fram förslag om UR:s verksamhetsformer. Förslaget bör enligt motionärerna utgå från att det är önskvärt att utbildningsverksamheten i radiosändningar bibehålls i en samlad organisation och att denna organisation garanteras en egen sändningsrätt. Möjligheterna att åstadkomma rationaliseringar genom ett fördjupat samarbete inom koncernen i första hand beträffande TV-produktioner bör undersökas. Ytterligare synpunkter på vad som bör behandlas är programverksamhetens inriktning i stort, lämpliga distributionsformer för olika målgrupper, beställningsproduktion samt reglerna för samfinansieringsprojekt.

I motion 116 anförs att Sveriges Radio-koncernen måste fortsätta att

producera och sända utbildningsprogram men att detta inte innebär att UR behöver bestå. Motionärerna anger en alternativ organisationsmodell som innebär att en grupp inom koncernen skall ansvara för produktion av utbildningsprogram. Programproduktion skulle kunna ske genom att beställningar läggs ut inom eller utom Sveriges Radio-koncernen. Program av mer allmänt informativ karaktär bör Sveriges Television, Riksradion och Lokalradion ansvara för. Motionärerna anför att en översyn av UR:s organisation och verksamhet med den ovan angivna inriktningen omedelbart bör påbörjas.

Riksdagen bör uttala sig för en översyn av UR:s framtida organisation, innehåll och verksamhet, föreslås i motion 134 (m).

Utbildningsutskottet har i sitt yttrande (UbU 1983/84:2 y) tagit upp UR:s roll inom utbildningsväsendet samt den i propositionen diskuterade förändringen av UR:s verksamhet.

Utbildningsutskottet anför följande.

UR har ett eget avtal med staten, som gäller t. o. m. den 30 juni 1986. Enligt avtalet skall UR under en sjuårig avtalsperiod – den 1 juli 1979–den 30 juni 1986 – förse det svenska utbildningsväsendet med etersända utbildningsprogram. UR:s åtagande avser framför allt program för förskolan, ungdomsskolan, högskolan och vuxenutbildningen. UR:s rättigheter och förpliktelser enligt avtalet bygger på att det svenska utbildningsväsendet under avtalsperioden garanteras en kontinuerlig försörjning av ljud- och bildprogram.

Landets kommuner har tagit fasta på denna garanti och byggt upp ett system av audiovisuella centraler (AV-centraler). Totalt finns i dag omkring 120 sådana AV-centraler. Av dessa är 14 läns-AV-centraler med uppgift att betjäna de kommuner som inte har egen AV-central. Bandning, kopiering och distribution av UR:s program är en integrerad del av centralernas övriga läromedelsverksamhet.

– – –

UR äger genom avtal med upphovsrättsorganisationerna rätt att för utbildningsändamål låta avnämare inom Norden, själva eller genom annan samhällelig institution, på ljud- eller videoband ta upp och för uppspelning distribuera etersända UR-program. Genom detta avtal, som i upphovsrättsligt hänseende är unikt, får bl. a. AV-centralerna fullständig tillgång till UR:s program genom fri bandning.

Enligt läroplanen för grundskolan är läromedel sådant som lärare och elever kommer överens om att använda för att nå uppställda mål. Utbildningsutskottet kan inte se det som meningsfullt att man nu beträffande utbildningsprogram gör en strikt uppdelning mellan produktion av ej etersända läromedel och produktion av andra program av allmänt folkbildande karaktär som etersänds.

Upphör eterdistributionen av utbildningsprogram av nuvarande typ, kommer den allmänhet, de skolor och de övriga institutioner, som tar emot programmen direkt vid sändningstillfället eller som själva svarar för inspelningen, att bli berövade denna möjlighet.

Utbildningsutskottet menar att det även fortsättningsvis måste ges garantier för att etersändning av utbildningsprogram för förskola, ungdomsskola, högskola och vuxenutbildning sker i viss omfattning och att de kan

distribueras på goda sändningstider och kopieras fritt. Däremot bör kassettdistribution användas när detta är mer praktiskt. Utskottet vill också peka på behovet av att i utbildningsprogram kunna integrera ljud, bild och text. Vid en förändring av UR:s nuvarande verksamhet bör detta beaktas.

I en avvikande mening understryker företrädare för centerpartiet, folkpartiet och vänsterpartiet kommunisterna att det även fortsättningsvis måste ges garantier för att eftersända utbildningsprogram för förskola, ungdomsskola, högskola och vuxenutbildning framställs. De delar utskottsmajoritetens mening i fråga om programmens distribution och kopieringsmöjligheter. De utesluter inte kassettdistribution när detta är mer praktiskt (t. ex. vid integration av ljud, bild och text).

I fråga om den i propositionen förordade översynen av verksamheten inom Sveriges Radio-koncernen anför utbildningsutskottet att översynen av utbildningsprogramverksamheten bör ske i nära kontakt med avnämarna, t. ex. skolöverstyrelsen, universitets- och högskoleämbetet, folkbildningsorganisationer och Svenska kommunförbundet. Innan ändring av nuvarande organisatoriska förutsättningar beslutas, bör enligt utbildningsutskottets mening redovisas vilka de upphovsrättsliga och distributionstekniska effekterna blir. Även konsekvenserna för resurssvaga kommuner och glesbygd bör belysas.

Utbildningsutskottet framhåller att UR har inrättats av riksdagen. En förändring av dess ställning bör underställas riksdagen.

Minoriteten i utskottet kritiserar den snäva inriktningen på den aviserade översynen. Även andra alternativ än den i propositionen anvisade måste övervägas. Verksamheten bör inte organisatoriskt splittras upp och fördelas på de övriga programbolagen inom Sveriges Radio-koncernen. Hur den föreslagna förändringen av verksamheten skall utformas bör utredas, sägs det, men någon förändring av verksamheten bör med hänsyn till avtalet med staten och till behovet av mera långsiktig omställning inte ske före avtalsperiodens utgång.

Utbildningsutskottet framhåller i sitt yttrande UR:s betydelse för det svenska utbildningsväsendet. Kulturutskottet vill för sin del erinra om att UR enligt avtalet med staten även har särskilda uppgifter i fråga om olika grupper av handikappade samt språkliga och etniska minoriteter. Det är enligt utskottets mening angeläget att dessa gruppers behov och intressen även framgent beaktas i programverksamheten.

I propositionen begärs att riksdagen skall godkänna att moderbolaget Sveriges Radio AB ges i uppdrag att utarbeta ett förslag om hur besparingen om 50 milj. kr. skall utformas. Därvid anges endast en väg, nämligen en som innebär att verksamheten med utbildningsprogram på ett genomgripande sätt skulle förändras. Kulturutskottet anser att Sveriges Radio bör undersöka även andra lösningar för hur verksamheten med utbildningsprogram lämpligen bör organiseras inför statsmakternas ställningstagande till denna verksamhets omfattning och inriktning. Det är, som utbildningsutskottet anfört,

viktigt att denna översyn inte sker isolerat utan i nära kontakt med avnämarna. Kulturutskottet vill för sin del understryka att man härvid bör beakta synpunkter från de speciella målgrupper som UR skall uppmärksamma.

Effekterna av olika organisatoriska lösningar bör belysas i enlighet med vad utbildningsutskottet anfört.

Den fortsatta prövningen av frågan om koncernens utbildningsprogram kan lämpligen ske i samband med de överväganden som kommer att äga rum inför den nya avtalsperioden. Att göra en genomgripande förändring av UR:s verksamhet då det endast återstår drygt ett år till dess att avtalen mellan staten och Sveriges Radio-koncernen löper ut är enligt kulturutskottets mening inte lämpligt.

Vad utskottet anfört med anledning av hemställan 1 i proposition 40 och motionerna 100 yrkande 21, 116 yrkande 1 (delvis), 121 yrkande 3 och 134 om en översyn av verksamheten med utbildningsprogram bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Motion 121 yrkande 1 avstyrks.

Enligt utskottets mening bör *besparingen* på 50 milj. kr. tas ut på hela Sveriges Radio-koncernen. Denna besparing är, som framhålls i propositionen, i förhållande till koncernens totala omslutning relativt liten och bör kunna genomföras inom ramen för nuvarande ambitioner. Härvid bör UR inte belastas med ett högre besparingskrav än koncernen i övrigt. Detta bör ges regeringen till känna. Önskemålen i motionerna 100 yrkande 22, 121 yrkande 2, 135 och 146 yrkande 3 blir härmed tillgodosedda. En given utgångspunkt för arbetet inom koncernen för att genomföra besparingen bör vara att söka få till stånd rationella lösningar och samarbete mellan de olika bolagen t. ex. beträffande utnyttjande av tekniska resurser.

I motion 83 (c) yrkas att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om nödvändigheten av att UR:s verksamhet kan bedrivas i oförändrad omfattning. Utskottet avstyrker motionen med hänvisning till vad som anförts i det föregående.

När det gäller *utbildningsradions finansiering* innebär förslaget i propositionen att finansieringsformen bör förändras så att utbildningsprogramverksamheten framöver avgiftsfinansieras och att alltså medelsanvisningen över statsbudgeten för UR:s del skall upphöra. Utskottet tillstyrker förslaget i propositionen.

Utbildningsradions investeringar

UR beviljades år 1982 (prop. 1981/82:100 bil. 12, KrU 1981/82:18, rskr 1981/82:201) en engångsanvisning av 35 milj. kr. för utrustning av nya lokaler för bl. a. radio- och TV-produktion. Beloppet skulle få användas efter medgivande av regeringen. Av engångsanslaget har 10,8 milj. kr. anvisats. UR har nyligen anhållit om att få använda återstående del, 24,2 milj. kr., för

investeringar i TV-produktionslokalerna i Stocksund. Föredragande statsrådet uttalar att några ytterligare investeringar för UR:s egen TV-produktion inte bör göras med stöd av den för budgetåret 1982/83 beviljade engångsanvisningen. Riksdagen föreslås godkänna detta uttalande.

I motion 116 yrkas bifall till propositionen i denna del. Enligt motion 146 bör riksdagen med avslag på propositionen i denna del uttala att återstående del av beloppet för investeringar i TV-lokaler i Stocksund bör utbetalas till UR. I motion 121 föreslås att riksdagen skall besluta att i avvaktan på den av motionärerna begärda översynen av UR:s verksamhet inte dra in de av riksdagen tidigare beviljade investeringsmedlen för UR:s TV-produktion. Dessa medel bör t. v. reserveras, varvid dock regeringen skall kunna utanordna viss del av medlen så att UR:s verksamhet kan bedrivas i nuvarande omfattning.

Utskottet har i det föregående uttalat sig för en översyn av utbildningsprogramverksamheten inom Sveriges Radio-koncernen. Resultatet av denna översyn bör redovisas till den 1 september 1984. I avvaktan härpå bör större investeringar för UR:s TV-produktion inte komma till stånd. Detta bör dock inte hindra att åtgärder som är motiverade av t. ex. hänsyn till arbetsmiljön kan göras inom ramen för det investeringsanslag som normalt anvisas. Utskottet tillstyrker alltså propositionen i denna del och avstyrker motionerna 121 yrkande 4 och 146 yrkande 2.

Begränsningar av automatiska kostnadsökningar inom Sveriges Radio-koncernen

I propositionen redovisas förslag till begränsning av kostnadsökningsautomatiken för koncernens utgifter samt vissa förslag om ändrad prisökningskompensation fr. o. m. den 1 januari 1984.

I motion 116 yrkas bifall till förslagen. I övrigt har propositionen i denna del inte föranlett några kommentarer. Utskottet tillstyrker propositionen i denna del.

Utskottet hemställer

1. beträffande *besparingskrav på Sveriges Radio-koncernen*
   att riksdagen med bifall till proposition 1983/84:40 bil. 6 hemställan 1 i motsvarande del, med anledning av motionerna 1983/84:100 yrkande 22, 1983/84:121 yrkande 2 och 1983/84:135, samtliga motioner i motsvarande del, samt med avslag på motionerna 1983/84:116 yrkande 1 i motsvarande del och 1983/84:146 yrkandena 1 och 4 godkänner vad som förordats i propositionen,
2. beträffande *översyn av utbildningsprogramverksamheten vid Sveriges Radio-koncernen m. m.*
   att riksdagen med anledning av proposition 1983/84:40 bil. 6 hemställan 1 i motsvarande del och motionerna 1983/84:100

yrkande 21, 1983/84:116 yrkande 1 i motsvarande del, 1983/84:121 yrkande 3 och 1983/84:134 samt med avslag på motion 1983/84:121 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. beträffande *uttaget av besparingen inom Sveriges Radio-koncernen*
   att riksdagen med anledning av proposition 1983/84:40 bil. 6 hemställan 1 i motsvarande del och motionerna 1983/84:100 yrkande 22, 1983/84:121 yrkande 2, 1983/84:135, samtliga motioner i motsvarande del, motion 1983/84:146 yrkande 3 samt med avslag på motion 1983/84:83 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
4. beträffande *avgiftsfinansiering av utbildningsradion*
   att riksdagen med bifall till proposition 1983/84:40 bil. 6 hemställan 1 i motsvarande del godkänner vad som anförts i propositionen,
5. beträffande *investeringar för utbildningsradions egen TV-produktion*
   a) att riksdagen med bifall till proposition 1983/84:40 bil. 6 hemställan 2 samt med avslag på motionerna 1983/84:121 yrkande 4 och 1983/84:146 yrkande 2 godkänner vad som anförts i propositionen,
   b) att riksdagen lämnar motion 1983/84:116 yrkande 2 i motsvarande del utan vidare åtgärd,
6. beträffande *kompensation för kostnadsökningar*
   a) att riksdagen med bifall till proposition 1983/84:40 bil. 6 hemställan 3 bemyndigar regeringen att beräkna kompensation för kostnadsökningar för den avgiftsfinansierade verksamheten inom Sveriges Radio-koncernen på det sätt som förordats i propositionen,
   b) att riksdagen lämnar motion 1983/84:116 yrkande 2 i motsvarande del utan vidare åtgärd.

Stockholm den 6 december 1983

På kulturutskottets vägnar
INGRID SUNDBERG

Närvarande: Ingrid Sundberg (m), Ing-Marie Hansson (s), Karl Boo (c), Lars-Ingvar Sörenson (s), Maja Bäckström (s), Lars Ahlmark (m), Berit Oscarsson (s), Gunnar Thollander (s), Gunnel Liljegren (m), Jan-Erik Wikström (fp), Eva Hjelmström (vpk), Mona Sahlin (s), Anders Nilsson (s), Jan Hyttring (c) och Lars Hjertén (m).

Reservationer

1. Besparingskrav på Sveriges Radio-koncernen (mom. 1)

Ingrid Sundberg, Lars Ahlmark, Gunnel Liljegren och Lars Hjertén (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar "Med hänsyn" och slutar "i fråga" bort ha följande lydelse:

Det kärva samhällsekonomiska läget gör det nödvändigt att aktiva åtgärder för att stärka statsfinanserna vidtas. Den besparing om 50 milj. kr. som läggs på Sveriges Radio-koncernen ingår som en del av ett större åtgärdspaket och kan accepteras av utskottet. I propositionen anges en väg för hur koncernen skall kunna genomföra besparingskravet – nämligen genom att radikalt förändra UR:s verksamhet. I samband härmed förordas att UR framöver i likhet med koncernens övriga bolag skall finansieras genom mottagaravgifter. Medelsanvisningen över statsbudgeten för UR:s del skall alltså upphöra. UR har för innevarande budgetår anvisats 120 milj. kr. Enligt propositionen skulle denna omläggning, om den samordnas med besparingskravet på 50 milj. kr., innebära att belastningen på rundradiofonden ökar med 70 milj. kr. Utskottet som godtar att medelsanvisningen över statsbudgeten för UR:s del upphör är däremot inte berett att förorda en ökad belastning på rundradiofonden med ca 70 milj. kr. Enligt utskottets mening bör koncernen kunna kompensera detta bortfall genom att vidta ytterligare rationaliseringar i enlighet med vad som föreslås i motion 116. Vidare bör frågan om intäkter genom en försöksverksamhet med reklaminslag i televisionssändningarna aktualiseras. Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet motion 116 yrkande 1 såvitt nu är i fråga. Detta innebär att motionerna 100 yrkande 22, 121 yrkande 2 och 135, samtliga i motsvarande del, i viss utsträckning blir tillgodosedda. Motion 146 yrkandena 1 och 4 avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *besparingskrav på Sveriges Radio-koncernen*
   att riksdagen med anledning av proposition 1983/84:40 bil. 6 hemställan 1 i motsvarande del och motionerna 1983/84:100 yrkande 22, 1983/84:121 yrkande 2, 1983/84:135, samtliga motioner i motsvarande del, med avslag på motion 1983/84:146 yrkandena 1 och 4 samt med bifall till motion 1983/84:116 yrkande 1 i motsvarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. Besparingskrav på Sveriges Radio-koncernen (mom. 1)

Eva Hjelmström (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar "Med hänsyn" och slutar "i fråga" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser det viktigt att vidmakthålla principen om en radio och TV i allmänhetens tjänst, det s. k. public service-begreppet. Detta har alltmer kommit att urholkas under senare år genom den omorganisation riksdagen beslöt 1978 samt de ekonomiska nedskärningar som ålagts Sveriges Radio-koncernen. Uppmärksamheten har mer kommit att inriktas på lättköpt popularitet och på en valfrihet i kommersiell mening än på koncernens kulturansvar. Det samhällsekonomiska läget gör det nödvändigt att möjligheter till besparingar tas till vara. Det finns emellertid påtagliga risker för att den kommersiella masskulturen inte minst på medieområdet får spela en allt större roll. Utskottet finner att folkbildningsidealet bör upprätthållas. Därför bör ytterligare besparingar ej åläggas Sveriges Radio-koncernen. Med anledning av önskemålet i motion 116 om en försöksverksamhet med reklam i radio och TV vill utskottet erinra om att enligt massmedieutredningens (U 1982:07) direktiv skall kommittén utgå från att kommersiell reklam, som riktar sig till allmänheten, inte skall förekomma i program producerade för kabeldistribution. Vad utskottet här anfört bör ges regeringen till känna. Utskottet tillstyrker alltså motion 146 yrkandena 1 och 4 samt avstyrker propositionen i motsvarande del och motionerna 100 yrkande 22, 116 yrkande 1, 121 yrkande 2 och 135, samtliga motioner i motsvarande del.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *besparingskrav på Sveriges Radio-koncernen*
att riksdagen med avslag på proposition 1983/84:40 bil. 6 hemställan 1 i motsvarande del och motionerna 1983/84:100 yrkande 22, 1983/84:116 yrkande 1, 1983/84:121 yrkande 2, 1983/84:135, samtliga motioner i motsvarande del, samt med bifall till motion 1983/84:146 yrkandena 1 och 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Översyn av utbildningsprogramverksamheten vid Sveriges Radio-koncernen m. m. (mom. 2)

Ingrid Sundberg, Lars Ahlmark, Gunnel Liljegren och Lars Hjertén (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 7 börjar "I propositionen" och på s. 8 slutar "tekniska resurser" bort ha följande lydelse:

Vad gäller formerna för den fortsatta prövningen av frågan om koncernens utbildningsprogram delar kulturutskottet den av utbildningsutskottet framförda uppfattningen att innan en ändring av nuvarande organisatoriska

förutsättningar beslutas bör de upphovsrättsliga och distributionstekniska effekterna redovisas och konsekvenserna för resurssvaga kommuner och glesbygd belysas. En förändring av UR:s ställning bör underställas riksdagen.

Enligt kulturutskottets mening bör erforderliga besparingar tas ut på hela Sveriges Radio-koncernen, varvid särskilt bör beaktas att verksamheten med UR:s etersända program som vänder sig till ungdomsskolans elever inte får gå förlorad. Detta bör ges regeringen till känna.

En given utgångspunkt för arbetet inom koncernen för att genomföra besparingen bör vara att söka få till stånd rationella lösningar och samarbete mellan de olika bolagen t. ex. beträffande utnyttjande av tekniska resurser.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *översyn av utbildningsprogramverksamheten vid Sveriges Radio-koncernen*
   att riksdagen med anledning av proposition 1983/84:40 bil. 6 hemställan 1 i motsvarande del och motionerna 1983/84:100 yrkande 21, 1983/84:121 yrkande 3, 1983/84:134, med avslag på motion 1983/84:121 yrkande 1 samt med bifall till motion 1983/84:116 yrkande 1 i motsvarande del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. Investeringar för utbildningsradions egen TV-produktion (mom. 5)

Karl Boo (c), Jan-Erik Wikström (fp), Eva Hjelmström (vpk) och Jan Hyttring (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 9 börjar "Utskottet har" och slutar "yrkande 2" bort ha följande lydelse:

I det föregående har utskottet uttalat sig för att verksamheten med utbildningsprogram vid Sveriges Radio-koncernen bör ses över. Enligt utskottets mening bör UR i avvaktan på resultatet av denna översyn ha möjlighet att göra sådana investeringar som är nödvändiga för att verksamheten skall kunna bedrivas rationellt och sådana som är motiverade med hänsyn till arbetsmiljön. Den återstående delen av engångsanvisningen bör alltså inte hållas inne – så som förordas i propositionen – utan i mån av behov kunna användas av UR. Vad utskottet här har anfört med anledning av motionerna 121 och 146 bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *investeringar för utbildningsradions egen TV-produktion*
   a) att riksdagen med anledning av proposition 1983/84:40 bil. 6 hemställan 2 samt motionerna 1983/84:121 yrkande 4 och

1983/84:146 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
b) (=utskottet).

Särskilt yttrande

Översyn av utbildningsprogramverksamheten vid Sveriges Radio-koncernen m. m. (mom. 2)

Karl Boo och Jan Hyttring (båda c) anför:

Enligt vår mening borde utskottet tydligare än vad som nu sker uttryckt värdet av att även vid organisatoriska förändringar behålla en sammanhållen utbildningsradio med egen sändningsrätt. Detta har påtagligt kommit till uttryck såväl vid uppvaktningar som i skrivelser till utskottet.

Bilaga

Utbildningsutskottets yttrande 1983/84:2 y

över utgiftsbegränsningar på Sveriges Radios område

Till kulturutskottet

Genom beslut den 10 november 1983 har kulturutskottet berett utbildningsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1983/84:40 bilaga 6, punkt 2 såvitt avser utgiftsbegränsningar på utbildningsradions område jämte motioner.

För att tillgodose behoven av ljud- och bildprogram för olika delar av utbildningsväsendet beslöt riksdagen år 1976 att ett särskilt utbildningsprogramorgan skulle bildas – Sveriges Utbildningsradio Aktiebolag (prop. 1975/76:110, UbU 1976/77:8, rskr 1976/77:46). Det skulle ha till uppgift att framställa ljud- och bildprogram för i första hand etersändning. Utbildningsprogrammen skulle avse förskolan, skolområdet och vuxenutbildningsområdet samt distansundervisning inom högskolan. Programmen skulle svara mot utbildningsanordnarnas behov av program och läromedel på områden, där behoven av pedagogisk kvalitetsförstärkning genom ljud- och bildprogram är påtagliga eller där målgrupperna är små (t. ex. invandrarbarn och handikappade). För att skapa garantier för att ljud- och bildprogramverksamheten skulle kunna bedrivas och utvecklas inom en av statsmakterna angiven ram beslöt riksdagen att utbildningsradions verksamhet skulle finansieras över statsbudgeten och inte med avgifter.

Sveriges Radio består sedan den 1 juli 1978 av ett moderbolag Sveriges Radio AB (SRAB) och fyra dotterbolag: Sveriges Riksradio AB, Sveriges Television AB, Sveriges Lokalradio AB och Sveriges Utbildningsradio AB (UR). Kostnaderna för den avgiftsfinansierade verksamheten uppgår i dag till drygt 2 miljarder kronor. Den skattefinansierade utbildningsradions verksamhet kostar ca 120 milj. kr.

I proposition 1983/84:40 föreslås att Sveriges Radio-koncernen som helhet skall spara 50 milj. kr. för budgetåret 1985/86. När det gäller besparingens inriktning vill föredragande statsrådet aktualisera frågan om en förändring av UR:s verksamhet och finansiering. En sådan kan enligt föredragande statsrådet göras genom att sammanföra den skattefinansierade utbildningsradioverksamheten med den avgiftsfinansierade i syfte att medge rationaliseringar och besparingar. Även den totala ambitionsnivån när det gäller utbildningsprogram och därmed jämförbara program bör enligt föredragande statsrådet kunna omprövas. UR:s produktion bör, heter det, kunna delas upp i två olika typer av produktion, dels läromedelsproduktion på kassett

eller i tryckt form, dels programproduktion för etersändning. Den senare programformen (t. ex. barnprogram och program av allmänt folkbildande karaktär) anses kunna bli en naturlig del av koncernens ordinarie programverksamhet. Hur läromedelsproduktionen skall ske berörs inte i propositionen.

Ekonomiskt kommer förslaget enligt föredragande statsrådet att innebära en viss ökning av kostnaderna för den avgiftsfinansierade verksamheten, samtidigt som medelsanvisningen över statsbudgeten för UR:s del – budgetåret 1983/84 ca 120 milj. kr. – upphör. Om förslaget samordnas med besparingskravet på 50 milj. kr. innebär det att belastningen på rundradiofonden ökar med ca 70 milj. kr. Den avsedda förändringen av programverksamheten bör enligt föredragande statsrådet övervägas senast i anslutning till en ny avtalsperiod men sägs kunna tidigareläggas med hänsyn till det besparingskrav som nu ställs på SRAB-koncernen. Vidare redovisas att efter samråd med företrädare för koncernen SRAB skall ges i uppdrag att senast den 1 september 1984 redovisa ett förslag till utformningen av verksamheten med angivna ekonomiska förutsättningar. I förslaget bör övervägas om den här diskuterade förändringen av UR:s uppdrag och finansiering bör tidigareläggas med hänsyn till det besparingskrav som nu ställs på koncernen.

I motionerna 1983/84:100 yrkande 21, 1983/84:116 yrkande 1 i denna del, 1983/84:121 yrkande 3 och 1983/84:134 behandlas bl. a. frågor om inriktningen av den översyn av utbildningsprogramverksamheten som aviseras i propositionen.

Utbildningsutskottet vill först konstatera följande.

UR har ett eget avtal med staten, som gäller t. o. m. den 30 juni 1986. Enligt avtalet skall UR under en sjuårig avtalsperiod – den 1 juli 1979–den 30 juni 1986 – förse det svenska utbildningsväsendet med etersända utbildningsprogram. UR:s åtagande avser framför allt program för förskolan, ungdomsskolan, högskolan och vuxenutbildningen. UR:s rättigheter och förpliktelser enligt avtalet bygger på att det svenska utbildningsväsendet under avtalsperioden garanteras en kontinuerlig försörjning av ljud- och bildprogram.

Landets kommuner har tagit fasta på denna garanti och byggt upp ett system av audiovisuella centraler (AV-centraler). Totalt finns i dag omkring 120 sådana AV-centraler. Av dessa är 14 läns-AV-centraler med uppgift att betjäna de kommuner som inte har egen AV-central. Bandning, kopiering och distribution av UR:s program är en integrerad del av centralernas övriga läromedelsverksamhet. På AV-centralerna finns enligt Svenska kommunförbundet ett förhållandevis stort antal arbetshandikappade samt omplacerad skolpersonal. UR:s program för skolan sänds i princip under kontorstid.

Försörjningen med ljud- och bildprogram är ojämnt fördelad över landet. Vissa kommuner har en sämre service till skolor och andra utbildningsanordnare än andra kommuner. Vid sidan av systemet med AV-centraler svarar flera skolor själva för inspelning och kopiering av utbildningsprogram.

Enligt statistiska uppgifter från Svenska kommunförbundet lånade de 14

läns-AV-centralerna år 1982 ut 501 028 ljudband (utbildningsprogram) och 48 711 videogram. Dessa centraler betjänar ungefär hälften av landets kommuner.

Enligt uppgifter från UR (Rapport 1982:2 Radio och TV i skolan) användes hösten 1981 skoltelevision av var tredje elev i årskurs 3 på lågstadiet. Av dessa tittade ca 70 % direkt vid sändningstillfället. På mellanstadiet såg var femte elev på television i skolan. Av dessa tittade ca 60 % direkt.

UR äger genom avtal med upphovsrättsorganisationerna rätt att för utbildningsändamål låta avnämare inom Norden, själva eller genom annan samhällelig institution, på ljud- eller videoband ta upp och för uppspelning distribuera etersända UR-program. Genom detta avtal, som i upphovsrättsligt hänseende är unikt, får bl. a. AV-centralerna fullständig tillgång till UR:s program genom fri bandning.

För egen del vill utbildningsutskottet anföra följande.

Enligt läroplanen för grundskolan är läromedel sådant som lärare och elever kommer överens om att använda för att nå uppställda mål. Utbildningsutskottet kan inte se det som meningsfullt att man nu beträffande utbildningsprogram gör en strikt uppdelning mellan produktion av ej etersända läromedel och produktion av andra program av allmänt folkbildande karaktär som etersänds.

Upphör eterdistributionen av utbildningsprogram av nuvarande typ, kommer den allmänhet, de skolor och de övriga institutioner, som tar emot programmen direkt vid sändningstillfället eller som själva svarar för inspelningen, att bli berövade denna möjlighet. Enligt utskottets mening måste det även fortsättningsvis ges garantier för att etersändning av utbildningsprogram för förskola, ungdomsskola, högskola och vuxenutbildning sker i viss omfattning och att de kan distribueras på goda sändningstider och kopieras fritt. Däremot bör kassettdistribution användas när detta är mer praktiskt. Utskottet vill också peka på behovet av att i utbildningsprogram kunna integrera ljud, bild och text. Vid en förändring av UR:s nuvarande verksamhet bör detta beaktas.

I propositionen har föreslagits en översyn av verksamheten inom Sveriges Radio-koncernen. Utbildningsutskottet anser att översynen av utbildningsprogramverksamheten bör ske i nära kontakt med avnämarna, t. ex. skolöverstyrelsen, universitets- och högskoleämbetet, folkbildningsorganisationer och Svenska kommunförbundet. Innan ändring av nuvarande organisatoriska förutsättningar beslutas, bör enligt utbildningsutskottets mening redovisas vilka de upphovsrättsliga och distributionstekniska effekterna blir. Även konsekvenserna för resurssvaga kommuner och glesbygd bör belysas.

Utbildningsradion har inrättats av riksdagen. En förändring av dess ställning bör underställas riksdagen.

Utbildningsutskottet förutsätter att kulturutskottet i sina beslut beträffan-

de den framtida utbildningsprogramverksamheten beaktar vad utbildningsutskottet här anfört med anledning av proposition 1983/84:40 och motionerna 1983/84:100 yrkande 21, 1983/84:116 yrkande 1, 1983/84:121 yrkande 3 och 1983/84:134 i motsvarande delar.

Stockholm den 29 november 1983

På utbildningsutskottets vägnar
GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Georg Andersson (s), Kerstin Göthberg (c), Bengt Wiklund (s), Lars Gustafsson (s), Rune Rydén (m), Helge Hagberg (s), Lennart Bladh (s), Birgitta Rydle (m), Iris Mårtensson (s), Lars Svensson (s), Göran Allmér (m), Jörgen Ullenhag (fp), Björn Samuelson (vpk), Gunnar Hökmark (m) och Larz Johansson (c).

Avvikande mening

Kerstin Göthberg (c), Jörgen Ullenhag (fp), Björn Samuelson (vpk) och Larz Johansson (c) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 3 börjar "Upphör eterdistributionen" och på s. 4 slutar "motsvarande delar" bort ha följande lydelse:

Upphör eterdistributionen av utbildningsprogram av nuvarande typ, kommer den allmänhet, de skolor och de övriga institutioner, som tar emot programmen direkt vid sändningstillfället eller som själva svarar för inspelningen, att bli berövade denna möjlighet. Enligt utskottets mening måste det även fortsättningsvis ges garantier för att etersända utbildningsprogram för förskola, ungdomsskola, högskola och vuxenutbildning framställs och att de kan distribueras på goda sändningstider och kopieras fritt. Utskottet vill därmed inte utesluta kassettdistribution när detta är mer praktiskt (t. ex. vid integration av ljud, bild och text).

I propositionen har föreslagits en översyn av verksamheten inom Sveriges Radio-koncernen. Utbildningsutskottet kan för sin del inte acceptera den snäva inriktningen på den aviserade översynen. Även andra alternativ än den i propositionen anvisade måste övervägas. För att utbildningsprogrammen skall kunna fortsätta att fungera som en utbildningsresurs i samhällets tjänst krävs att verksamheten inte organisatoriskt splittras upp och fördelas på de övriga programbolagen inom Sveriges Radio-koncernen. Hur den föreslagna förändringen av verksamheten skall utformas bör utredas men någon förändring av verksamheten bör med hänsyn till avtalet med staten och till behovet av mera långsiktig omställning inte ske före avtalsperiodens utgång.

Det är viktigt att översynen av utbildningsprogramverksamheten inte sker isolerat utan i nära kontakt med avnämarna, t. ex. skolöverstyrelsen,

universitets- och högskoleämbetet och Svenska kommunförbundet. Innan ändring av nuvarande organisatoriska förutsättningar övervägs, bör enligt utbildningsutskottets mening redovisas vilka de upphovsrättsliga, distributionstekniska och samhällsekonomiska effekterna blir. Även konsekvenserna för resurssvaga kommuner och glesbygd bör belysas.

Utbildningsradion har inrättats av riksdagen. En förändring av dess ställning bör underställas riksdagen.

Utbildningsutskottet anser att kulturutskottet bör föreslå riksdagen att beträffande den framtida utbildningsprogramverksamheten som sin mening ge regeringen till känna vad utbildningsutskottet här anfört med anledning av proposition 1983/84:40 och motionerna 1983/84:100 yrkande 21, 1983/84:116 yrkande 1, 1983/84:121 yrkande 3 och 1983/84:134 i motsvarande delar.

minab/gotab Stockholm 1983 77303